

Linda
M.H.C.

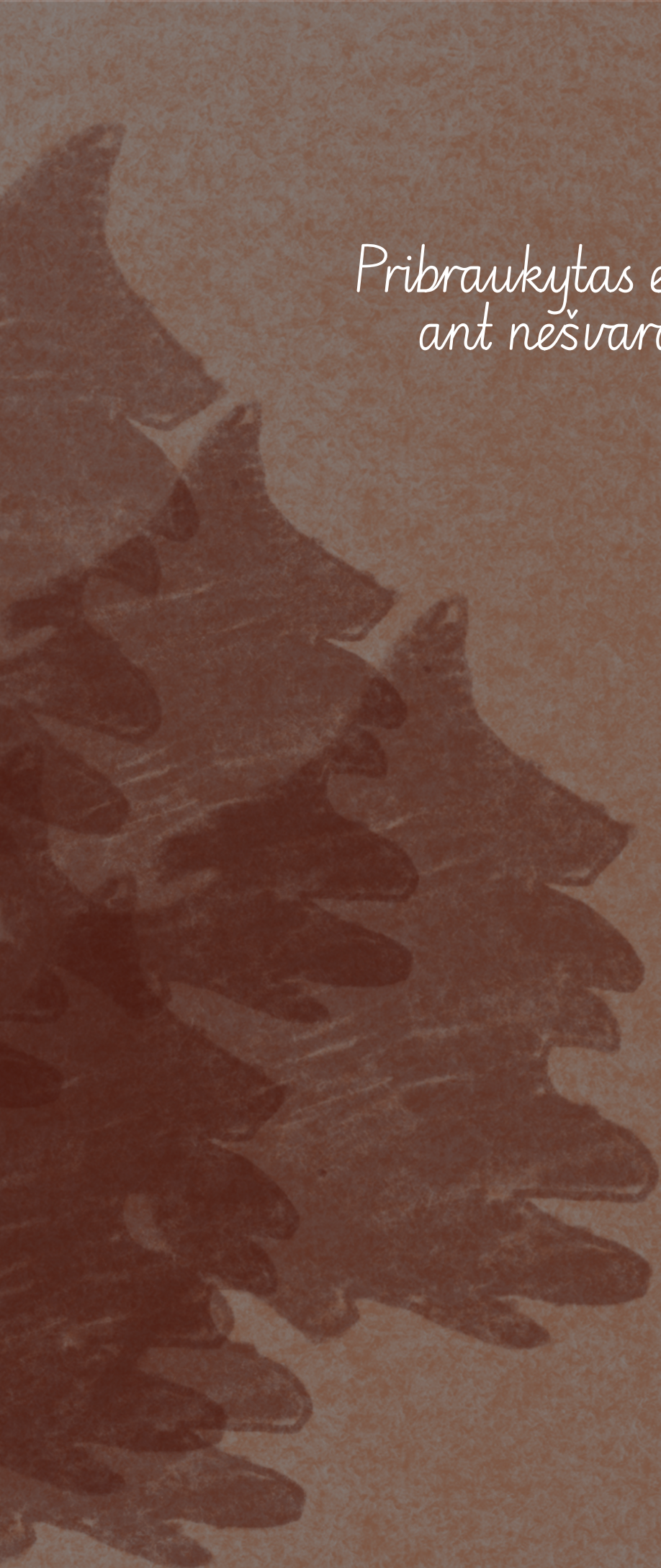
redaktorių žodis

Čiurlionio 150-osios gimimo metinės. Visoje Lietuvoje daugybė renginių. Daugelis mažų mažiausiai matėme reklamas. Visgi amžinoji genijų problema, kad jie virsta stabais. Ir kai jie virsta stabais, jų darbai lieka nuošalyje, jų nebebandoma suprasti. Tad visgi kas yra tas Čiurlionis? Kodėl jo metinės Lietuvoje toks svarbus įvykis?

Žinoma, šis leidinukas toli gražu neapėmė daug - gal šiek tiek prisiliečia. Bet prisiliečia. Šiek tiek paskaitysite apie Čiurlionį dailininką, Čiurlionį kompozitorių, Čiurlionį rašytoją, galbūt šiek tiek sužinosite apie Čiurlionį žmogų bei rasite Čiurlionio įkvėptos kūrybos (kuri įrodo jo aktualumą ir neleidžia šiai pavardei visiškai sustabarėti iki tik menininko archetipo). Visgi pretenzijos paaiškinti, kas gi šis genijus yra ar kodėl jis apskritai genijus, kaip ir neturime. Šis leidinys tėra dar viena kruopelytė, kurią skiriame Mikalojui Konstantinui Čiurlioniui jo metinių proga. Tikimės, kad šiuo leidiniu mėgausitės ir galbūt tai paskatins prisiminti šį menininką ne tik jo jubiliejiniais metais.

Simas, Benedikta, Elzė ir Urtė

Pribraukytas eskizas su sutartine ant nešvaraus popieriaus lapo.

Sekant MKČ

Jis paliko daugybę juodraščių.
Nemėgęs užsisėdėti prie vieno kūrinio.
Vos pabosdavo - mesdavo.
Ir kas jį teis? Vien jo kaukolė -
ištisas skliautas, ertmė,
kuri rijo nematomus pavidalus.

Šalia jo kūno degė žvakės. Šalia Sofija,
tapusi istorijos juodraščiu.
Jų meilė abstrakti, beformė masė. Liepsna.

Jis vaikas klausydavęsis pušų.
Vėliau joms antrino žvaigždės.
Jis suprato, kad kosmosas kūdikis,
kuris tyliai murmėjo.

Vaiko galva ritualus, tas vibracijas
iš nakties, pušų ošimo gaudė.
Jis bandė sukurti tam tikrą tvarką:
nuo žemiško purvo, žalčio - pasaulių ribos
iki saulių ir angelų. Gryniosios energijos.
Visa tai, kad kūdikiui būtų ramu.

Sakykime, jis pats tapo žalčiu,
plaukiojančiu kosmoso ežere.

Dar pridurkime, kad ir Sofija ten
ir viskas tobula, gražu.

Nepridurkime tik, kas parašēja.
(Prie jų kūrybos iš tiesų neužsisėda.

Kuo daugiau minimas, tuo labiau pamiršamas.

Vargšas Kastukas, taria žemė laikydama kaukolę,
deja, ne visatos kriauklytę.

Abstrakčią idėją, eskizą su žvaigždėmis,
jūromis, angelais, karaliais ir žalčiais.

Negirdimu, nereikalingu skambesiu.)

*Skliaustus galima praleisti - tai nubrauktos rašliavos.

1875 metų rugsėjo 22 dieną, Senojoje Varėnoje, vargonininko Konstantino Čiurlionio ir Adelės Marijos Magdalenos Radmanaitės-Čiurlionienės šeimoje gimė genialus kompozitorius ir dailininkas Mikalojus Konstantinas Čiurlionis. Jis buvo vyriausias iš devynių Čiurlionių šeimos vaikų.

1878-aisiais Čiurlionių šeima persikėlė gyventi į Druskininkus. Čia greitai atsiskleidė jaunojo menininko muzikiniai gebėjimai: 5-erių metų jau mokėjo skambinti iš klausos, o 7-erių – skaityti iš natų. Kartais pavaduodavo tėvą ir mišiose skambindavo vargonais, o namuose grodavo pianinu. 1885 metais tėvų draugas ir gydytojas Jozefas Markevičius, pastebėjęs Čiurlionio gabumus, parašė Mykolui Oginskiui laišką su prašymu leisti Čiurlionį į Plungės dvaro orkestro mokyklą.

Nuo 1889 iki 1893 metų M. K. Čiurlionis mokėsi Plungės dvaro orkestro mokykloje, čia grojo fleita ir gavo muzikos teorijos pagrindus.

1894 metais, gavęs Mykolo Oginskio stipendiją, M. K. Čiurlionis išvyko į Varšuvos muzikos institutą. Čia susipažino su būsimu žymiu Lenkijos kompozitoriumi ir Varšuvos konservatorijos direktoriumi Eugenijumi Moravskiu. Tarp jų užsimezgė draugystė, šie diskutavo muzikos ir dailės temomis, kartu vyko atostogauti į Eugenijaus tėvų namus Zakročyme. Čia susipažino su Eugenijaus seserimi Marija Moravska. Tėvas, pastebėjęs dukters ir menininko meilę, skubiai įsikišo ir ištekinio Mariją už našlio.

M. K. Čiurlionis atsidavė darbui: rašė preliudus, fugas, kanonus, variacijų ciklus fortepijonui. 1899 metais pabaigė savo baigiamąjį darbą „De Profundis“ ir įgijo kompozicijos specialybės diplomą. Gavo pasiūlymą vadovauti Liublino muzikos draugijos choro orkestrui, tačiau atsisakė, norėdamas pasinerti į kūrybinį gyvenimą.

1900 metais sukūrė simfoninę poemą „Miške“, dedikuotą E. Moravskiui.

1901-1902 m. M. K. Čiurlionis studijavo Leipcigo konservatorijoje prof. C. Reineckės kompozicijos ir S. Jaddassohno kontrapunkto klasėse. Buvo laisvas klausytojas universiteto estetikos, istorijos ir psichologijos paskaitose. Gevandhauze ir Leipcigo teatre klausydavosi mėgstamų G. F. Hendelio, P. Čaikovskio, R. Wagnerio, F. Liszto kūrinių. Būdamas Leipcige sukūrė simfoninę uvertiūrą „Kęstutis“, keturių dalių Styginių kvartetą, kanonų, fugų, tarp jų „Sanctus“ ir „Kyrie“ mišriam chorui. Atostogų metu piešė. Konservatorijos baigimą apsunkino netikėta M. Oginskio mirtis ir nutrūkusi finansinė parama, tačiau M. K. Čiurlioniui 1902 metais pavyko gauti Leipcigo konservatorijos mokytojo pažymėjimą.

Nuo 1902 metų rudens gyveno Varšuvoje, mokėsi J. Kauziko piešimo mokykloje. Versdamasis privačiomis pamokos, išlaikydavo tai tris, tai du brolius, kurie čia tęsė studijas. 1903 metų rudenį nutapė septynių paveikslų ciklą „Laidotuvių simfonija“. Pradėjo kurti simfoninę poemą „Jūra“. Kad galėtų nevaržomai atsidėti dailės studijoms, atsisakė E. Mlynarskio pasiūlymo dėstyti Varšuvos muzikos institute.

1904 metų pavasarį M. K. Čiurlionis pradėjo mokytis Varšuvos dailės mokykloje. Su vitražų projektais, 6 paveikslų ciklu „Audra“ ir knygų viršelių projektais (iš viso 19 darbų) M. K. Čiurlionis dalyvavo uždaroje mokyklos parodoje.

1905 metų pavasarį mokykloje surengta M. K. Čiurlionio darbų paroda. Joje rodytas 10 paveikslų ciklas „Fantazijos“. Kitus 1904-1905 metais nutapytus darbus (64) mini 1905 metų balandžio mėnesio laiške Povilui. Tarp jų 5 paveikslų ciklas „Tvanas“, triptikas „Rex“, „Miško ošimas“, „Žinia“ ir kiti.

1905 metų rudenį pradėjo vadovauti Varšuvos lietuvių savišalpos draugijos chorui.

1906 metų pradžioje gyveno Druskininkuose, harmonizavo lietuvių liaudies dainas. Laiške Povilui rašė, kad yra nusprendęs „visus savo buvusius ir būsimus darbus skirti Lietuvai“. Tuo metu kilo sumanymas kurti lietuvišką operą.

1906 metų gegužę dalyvavo Varšuvos dailės mokyklos studentų darbų parodoje Sankt Peterburge, meno kritikai spaudoje atkreipė dėmesį į jo išskirtinę tapybą.

1906 metų birželį „Vilniaus žiniose“ pasirodė pirmas straipsnis apie M. K. Čiurlionį.

1906 metais vasarojo Krynicoje su Wolmanų šeima. Šiuo metu parašyti literatūriniai „Laiškai Devdorakėliui“. Remiamas B. Wolmano, Čiurlionis keliavo po Europą – aplankė Prahą, Drezdeną, Niurnbergą, Miuncheną, Vieną. Muziejuose žavėjosi Van Dycko, Rembrandto, Bocklino darbais. Gavo kvietimą dalyvauti Pirmojoje lietuvių dailės parodoje.

1906 metais M. K. Čiurlionis nustojo lankyti Dailės mokyklą. Nusiuntė savo darbus į Pirmąją lietuvių dailininkų parodą Vilniuje ir pats padėjo ją rengti. Šioje parodoje eksponuoti ciklai „Pasaulio sutvėrimas“, „Audra“, triptikas „Rex“, aštuoni fluorofortai (iš viso 33 darbai).

1907 metais baigė instrumentuoti simfoninę poemą „Jūra“ ir pradėjo naują simfoninę poemą „Pasaulio sutvėrimas“. Nuo Naujųjų metų iki vasaros nutapė 50 paveikslų. Rudenį persikėlė gyventi į Vilnių, dalyvavo steigiamajame Lietuvių dailės draugijos susirinkime ir buvo išrinktas į jos valdybą. Gabrieliaus Landsbergio-Žemkalnio dramos „Blinda“ generalinėje repeticijoje susipažino su rašytoja Sofija Kymantaite. 1907 metais nutapė „Saulės“ ir „Pavasario“ sonatas, triptikus „Raigardas“, „Mano kelias“, „Karalaičio kelionė“, „Vasara“, 8 paveikslų ciklą „Žiema“, „Zodiako“ ciklą, paveikslą „Miškas“.

Iki 1908 metų vasaros M. K. Čiurlionis gyveno Vilniuje, vadovavo „Vilniaus kanklių“ chorui. Koncertuodavo su choru ir kaip pianistas. Padedamas S. Kymantaitės, P. Rimšos ir dar kelių entuziastų, M. K. Čiurlionis rengė Antrąją lietuvių dailės parodą Vilniuje ir Kaune, sukūrė jos katalogo viršelį, afišą. Pats parodoje eksponavo daugiau kaip 60 naujausių savo darbų.

1908 metų rugsėjį, Levo Antokolskio patartas, išvyko į Sankt Peterburgą tikėdamasis surasti pastovesnį pajamų šaltinį bei dalyvauti parodose, tačiau ši kelionė nebuvo sėkminga. 1908 metų spalį M. K. Čiurlionis išvyko į Sankt Peterburgą antrą kartą. Apsilankė Lietuvių draugijoje ir pas dailininką M. Dobužinskį. Šis supažindino Čiurlionį su rusų dailininkais, ir šie jį priėmė į Rusų dailininkų sąjungą. Čia jam kilo mintis prie Lietuvių dailės draugijos įsteigti muzikos sekciją, kuri rūpintųsi Lietuvos kompozitoriais ir muzikantais, organizuotų konkursus ir

koncertus, įsteigtų muzikos kūrinių biblioteką. Ši idėja buvo palaikyta draugijos valdybos. Gruodžio pabaigoje išvyko pas sužadėtinę.

1909 metais sausio 14 dieną Šateikiuose, M. K. Čiurlionis susituokė su Sofija Kymantaite. Po to abu išvyko į Sankt Peterburgą. Čiurlionio kūriniai eksponuoti Sankt Peterburge „Salono“ parodoje, Vilniaus dailininkų draugijos pirmojoje pavasario parodoje, šeštoje Rusų dailininkų sąjungos parodoje parodyti trys darbai. Jo fortepijoniniai kūriniai buvo atliekami Sankt Peterburge „Šiuolaikinės muzikos vakarų“ koncerte. Vasario mėnesį jo kūriniai skambėjo „Salono“ parodoje suorganizuotame koncerte, kartu su A. Skriabino, N. Metnerio, I. Stravinskio, S. Rachmaninovo muzika. Kovo pabaigoje abu Čiurlioniai grįžo į Lietuvą.

1909 metų antroje pusėje gyveno Plungėje. Per vasarą nutapė 20 paveikslų, tarp jų – „Aukuras“, „Angelėliai (Rojus)“, „Lietuviškos kapinės“. Lietuvių mokslo draugijos visuotiniame susirinkime M. K. Čiurlionis išrinktas šios draugijos Dainų bei jų gaidų rinkimo komisijos nariu.

1909 metų lapkritį pasiėmęs paveikslus, nutapytus per ankstesnį laikotarpį, M. K. Čiurlionis vėl išvyko į Sankt Peterburgą, kur gavo pasiūlymą vadovauti Sankt Peterburgo Lietuvių draugijos chorui. Kartu su K. Būga, A. Voldemaru, Č. Sasnausku, J. Tallat-Kelpša rengė lietuvišką muzikinę terminologijos žodynėlį „Mūsų muzikos terminologija“.

1909 metų pabaigoje įtemptas kūrybinis darbas ir nuolatiniai nepritekliai palaužė menininko sveikatą ir 1910 metais, V. Bechterevo, neuropatologo ir psichiatro, patartas, su žmona grįžo į Druskininkus. Vasario pabaigoje buvo paguldytas į Pustelnike esančią Raudonojo dvaro sanatoriją.

1910 metų birželio 12 dieną gimė duktė Danutė. Vasarą menininko sveikata gerėjo, jam buvo leista šiek tiek tapyti, groti. Rudenį buvo išrinktas naujai įsikūrusios Peterburgo „Meno pasaulio“ draugijos nariu.

1911 metų sausį M. K. Čiurlionio paveiksai eksponuoti „Meno pasaulio“ draugijos parodose Sankt Peterburge ir Maskvoje, keturi darbai – Dailės parodoje Minske. Penktojoje lietuvių dailės parodoje eksponuoti dvidešimt aštuoni dailininko darbai.

Sveikata vis gerėjo, bet kovo pabaigoje pasivaikščiojimo metu M. K. Čiurlionis peršalo ir susirgo plaučių uždegimu.

Mikalojus Konstantinas Čiurlionis mirė 1911 metų balandžio 10 dieną Raudonojo dvaro sanatorijoje Pustelnike. Palaidotas Vilniuje, Rusų kapinėse.

Čiurlionio oro uostas.

Jis nejudėdamas stovi pasislėpęs už medžio kamieno ir pro ūką mato Menininką. Menininkas su baltais marškiniais ir skyde galvoje tapo viduryje girios ant molberto. Girdite dūzgiantį grąžtą. Jei įsižiūrėtumėte, pamatytumėte, jog piešiamas saulėlydis ne raudonas, o kruvinas. Grąžtas trankomas į molbertą ir kišamas atgal į kaukolę. Su kiekvienu potėpiu kasamasi giliau, o žalia linija, einanti iš skylės galvoje, vinguriuoja vis aukščiau, liežuvis šnabžda vis garsiau. Jei įsiklausysite, išgirsite visas pasaulio spalvas, ošiančią jūrą, banguojančius miškus, spengiantį vakuumą ir visatos varpą. Dūžis. Jo Dūžis. Galva Dūžis. Nusvyra.

...

Pabusti. Pabusti. Pabusti.

Verstis ant grindų. Stotis. Svirduliuoti. Sugraibyti tualetu rankeną. Prisiminti... Dar ne. Atsimerkti. Praustis. Trinti odą. Rankšluostis. Fenas. Įsliuogti į nuomotą kostiumą. Kavos. Gurkšnis. Žiupsnis cukraus.

Prisiminti... Taip, dabar taip. Jis privalo skristi į... susitarti su... pasikalbėti dėl... verslo klase už... pusvalandžio... ojoj.

- Dideliais gurkšniais, - ištaria jis tarsi tostą ir iškilmingai užmiręs, jog kavą reikia nuryti, apsisipjauna kelnės. Iš šlapios kišenės išsitraukia darbinį telefoną ir išsikviečia boltuką. Atvyks už pusės minutės.

- Velnias.

Sausos kelnės, piniginė, raktai...

- Labas rytas.

- Į oro uostą.

- Kurį? - paklausia vairuotojas ir nesulaukęs atsakymo nuspaudžia pilko boltuko akseleratorių.

- ... artimiausią.

- Į Kanarus ar kokią Ispaniją, a? - teiraujasi vairuotojas. - Ko toks ankstyvas? Yra juk tų skrydžių.

- Turiu pokalbį TEN, - pasako jis ir, vairuotojui nespėjus jo pertraukti, papildo, - apie kurį nešnekėsiu.

- Na gerai gerai, nesikišiu. Žinote, kodėl šiais laikais taip apsimoka turėti elektromobilį? Visų pirma, ...

Boltukas it nukrėstas elektra sustoja prie pastato, pažymėto žodžiu „Išvykimas“, durų:

- Gero pokalbio! - sušunka vairuotojas. Durelės atsiveria, pro jas vargais negalais išsiropščia kostiumuotas kūnas.

- Parvežkite lauktuvių! - paprašo vairuotojas ir nulekia atgal į žvalgybą.

Svirduliuoti.

Jis lėtai slenka oro uosto menėmis.

- Tylu! - sušunka ir sumišęs patikrina, ar nepamiršo bilieto.

Aidas dusliai sušnabžda:

- Ylu.

- Negi visus skrydžius atšaukė? Gal aš kažką pamiršau? - paklausia jis Aido.

- egi ssuss skryčius kė? Al ššš ašką iršššau? - Aidas padvigubina klausimų skaičių.

Jis pažvelgia į menamą Aido vietą lubose, regi vinguriuojančio šešėlio iliuziją, pamirksi, prunkšteli pats iš savęs ir nu-

pėdina link багаžo patikros punkto. Ten jį sutinka uniformuoti vyrai, be išraiškos apčiupinėja kišenes ir be jokio gesto praleidžia tolyn.

- Vartai lyg ir... treti? - paklausia jis savęs.

- Tai lyg ir ... reti? - pamėgdžioja Aidas.

- Aš neturiu tau jėgų, - suniurzga jis ir nueina link trečių vartų. - Skrydis turėtų būti tuoju pat.

- Atsiprašau, pone, tačiau ant jūsų bilieto... kavos dėmė, - iškošia įlaipinimo vartų darbuotoja.

- Bilietas yra bilietas, - viltinai taria jis.

- Man atrodo, jog vietoje trejeto čia yra... devynetas? O gal šešetas? Ar penketas? Vienetas?

- Ką man daryti?

- Gal žinote, kada turėtų būti jūsų skrydis?

- Dabar pat.

- Dabar anie vartai įleidžia paskutinius keleivius. Bandykite ten, gal įleis...

- Ačiū! - sušunka jis ir, nespėjęs išvysti darbuotojos smerkiančio žvilgsnio, nulekia link šalimais esančių vartų. Jie, palyginus su tamsiu tuneliu, einančiu už jų, aukšti, raitytomis viršūnėmis, nestandartinės šviesiai žalios spalvos. Ant vieno iš vartų ragų buvo pamauta karūna, ant kito - skilęs varpas. Ant grandinės pritvirtinta prie vartų viršaus kabėjo didelė kolonėlė, skirta pranešimams.

- Gal šiandien kokia šventė? - svarsto jis.

- Turbūt tai reklama, - pasijuokia Aidas.

- Kam gi?

- Šššios kelionėss krypčiai! - užtikrintai atsako Aidas.

- Ša, tu nieko neišmanai.

- Ššššš.

Jis spėjo pačiu laiku, kuomet iš kolonėlės suskambo varpas ir dešimtys žilų galvų pradėjo skubiai slinkti pirmyn.

Kažkas rėžėsi jam į nugarą:

- ???

- Aš labai atsiprašau! Nenorėjau! Nenorėjau pavėluoti į procesiją! Juk taip ilgai ruošiausi... Ak, kaip gerai, kad oro uostai pardavinėja žvakes... Tikrai neplanavau taip iš niekur nieko į jus rėžtis. Oj oj tie mano keliai, jie neklauso manęs, nebeklausė nuo karo...

- Viskas... gerai, - jis pertraukia Senuką, - aš nepykstu.

- Ačiū Dievui, kokia palaima. Beje, jei galiu paklausti, ką jūs čia veikiate? - paklausia Senukas. - Atrodote kiek, kiek per... jaunas.

- Ką jūs turite omenyje? - suglumsta jis.

- Ne, nieko nieko, tiesiog statistika implikuoja kiek kitaip. Visi laukiami procesijoje, taip, tikrai taip, - susigėsta Senukas ir atsitraukia.

Jis pasisukioja, pamato, jog visi kiti keleiviai turi žvakes. Ir didelius lagaminus. Pasiramsto nuo kojos ant kojos ir žiūrėdamas į žemę klausia Senuko:

- Kam jums tos žvakės?

- O jūs ką, neturite?! - užsiplieskia Senukas. - Jūs net lagamino neturite... Žinot, dar nėra vėlu nusipirkti, yra gerų, iš eglės, kaip tik nuolaida...

- Ne, ačiū, kaip tik mano eilė, - nutraukia pokalbį jis ir atsigręžia į vartus.

- Sssenukasss perduoda, jog jūssss elgiatėssss neatssssakingai, - sušnabžda į ausį Aidas.

Jis paduoda bilietą darbuotojui, tačiau šis į jį net nežiūri.

- Sveiki! - ūbteli jis. Darbuotojas buvo su ilga, juoda mantija, gobtuvu ir nekreipė dėmesio į aplinką, matyt, bus chamas...

- Praeikite, - sugurgia žmogysta net nepakėlęs galvos. Išbalusiomis rankomis jis priešais save laikė knygą su sunkiais odiniais viršeliais be pavadinimo ir tarsi kažką tyliai sau murmėjo.

- Tai aš bilietą padėsiu čia, - nusprendžia jis ir palieka bilietą ant staliuko. Žmogysta nenorom ištiesia savo ilgą, ploną galūnę, kauliniais pirštais pagriebia bilietą ir jį numeta ant po staliuku gulintio dalgio ašmenų. Popiergalis, padalintas į dvi dalis, prisijungia prie nemenkos krūvelės kitų dėmėtų bilietų.

Keleiviai lėtai ir nuolankiai, nes dėl žemo koridoriaus buvo priversti nulenkti galvas, trepsėjo link lėktuvo. Tie, kas turėjo, uždegė žvakes, kiti liurlinio tamsoje. Daugelis turėjo su savimi didelius lagaminus, nors, tiesa, buvo ir nepasiruošusiųjų, kaip jis. Buvo ir bekojų, berankių, begalvių, net bekūnių - tokiu atveju vietoje kūno slinko mažas Debesėlis. Jis kybojo virš jo ir nepaliaujamai lijo.

- Sssenukasss buvo teissussss, - vis kartojo Aidas.

- Senukas galėjo patarti nusipirkti skėtį, - vis atšaudavo jis.

- Aš dar turėjau tikslų, - giedojo Debesiukas.

Jis grįžta atgal į girią. Aplėbia medžio kamieną ir stebi žmogų. Iš jo galvos liko tik taurė, tačiau grąžtas toliau merkiamas ir tešiamas ant negaitlestiniai sauso molberto. Iš žmogaus galvos sruveno vinguriuojanti žalia upė, pripildė žmogaus kaukolę, kilo virš girios ir visam pasauliui šnabždėjo:

- Iššš upėss į jūrą. Iššš jūross į vandenyną. Iššš vandenyno į dangų. Iš dangaus į šššššššš.

Varpas.

Tunelis buvo nepaprastai ilgas ir nuolat vinguriavo, kartais atrodė, jog kilo į viršų. Kai buvo prieita prie lėktuvo, jo kostiumas buvo visas permirkęs, nuo kaktos žliaugė rudas prakaito ir Debesiuko ašarų krioklys.

- Aš net nežinau, kodėl, - klykė Debesiukas. - Kur aš?

- Kur aš esu, - paantrino klausimą jis. - Įkąskit man į...

- Tuoj išššvyssit, - užtikrino Aidas.

Jis šliaužia auksiniu lėktuvo kilimu. Jo kojos dreba, jo rankos lankstosi sunkiai, tačiau jis šliaužia. Daugelis vietų nebuvo užimtų, tačiau jam buvo liepta pasiekti vietą numeris X999.

- 950, 951.... 975... 998, 999.

Jis užsisega diržą ir laukia varpo. Dūžis.

Turbulencija. Užgula ausis. Mirkčiojančios šviesos.

Jo galva nebepakyla. Žalia juosta paleidžiama į dangų. Grąžtas nukrenta ant samanų.

Lėktuvas pakimba ore. Durys atsiveria. Pro jas į vidų virsta tamsa. Jis, be žvakės, paskęsta juodulyje. Pro langus jis regi pažįstamų liūdinčių veidų kontūrus, kurie po truputį keičia vienas kitą ir nyksta. Galų gale tamsoje lieka tik vingiuojanti keleivių procesija, kuri užtikrintai žengia į protarpiais užsiliepsnojančią auksinę karūną.

- Turėčiau būti su jais, - mąsto jis.

- Tu man patikai, - pasako Aidas ir pasiverčia į milžinišką Žaltį. - Leisssk man tau padėti.

- Kur aš? - sumurma jis.

- Ten, kur dar nessi buvėss, - atsako Žaltys, - sssėssk ant mano kupross.

- Aš nebuvo pasiruošęs. Kur keliausim? Kodėl šiandien? Kodėl dabar? Iš viso, kas aš? - klausia jis ir vos užlipęs ant Žalčio kupros atsilošia. Sutraška keli kaulai.

- Sssusssitikssstime sssu Karaliumi ir tau buss atssskyta.

- Bet aš nesu...

- Ššš... - sušnypščia Žaltys ir nušliaužia su juo į Didįjį Vandenyną.

trumpa Mikalojaus Konstantino Čiurlionio brandžiojo muzikinės kūrybos laikotarpio apžvalga

Mikalojus Konstantinas Čiurlionis - turbūt svarbiausias mūsų kompozitorius. Beveik kiekvienas lietuvis žino šį vardą, geba atpažinti bent porą paveikslų ir turbūt bus girdėjęs „Miške” ir „Jūrą”. Tačiau dvi simfoninės poemos toli gražu neatspindi viso Čiurlionio muzikinio talento. „Jūra”, aišku, laikoma jo *magnum opus* - brandžiausiu didelės formos kūrinium, tačiau tai vis vien gana konservatyvus, germaniškos romantizmo tradicijos pavyzdys (vėlgi nereikėtų suprasti šito kaip sumenkinimo - „Jūra” yra įspūdingas opusas, kuris nors ir nėra toks eksperimentinis, kaip kai kurie jo vėlyvieji kūriniai fortepijonui, bet vis vien unikalus ir atpažįstamai „čiurlioniškas” kūrinys). Čiurlionio muzika XX a. Vakarų muzikos kontekste iš tiesų užima unikalią poziciją - tai visiškai originalūs muzikiniai ieškojimai. Tačiau galima teigti, jog pavėlavome juos atskleisti pasauliui. Ir Lietuvoje Čiurlionio muzika tarsi antraeilė - pirmenybė teikiama jo vizualiesiems darbams (nors situacija po truputį keičiasi). Tad šis trumpas straipsnelis, nors nėra mokslinis ar labai išsamus, skirtas skaitytojus supažindinti su keliais ryškiais mūsų didžiojo kūrėjo brandžiosios muzikos aspektais (kalbu apie jo kūrybą maždaug nuo 1904 m.).

Galima teigti, jog Čiurlionio muzikos pagrindas yra bosas (garsas). Jis neretai yra pagrindinis kūrinio „variklis”. Labai svarbi bosinių partijų vizualinė forma (apie Čiurlionio kūrinių vizualiką vėliau), dažniausiai jis naudoja vadinamąjį ostinatinį bosą (ostinato - kartojamas ritminis, melodinis motyvas ar garsas, tam tikra prasme seka), tačiau ne visada, bet esmė, kad bosas nėra tik harmoninis akompanimentas, o savarankiškas, plastiškas balsas, be kurio nemažai jo kūrinių prarastų tą „čiurlioniškumą” (aišku, paaiškinti, kas yra „čiurlioniškumas” muzikoje be techninių terminų ir be jo laikotarpio muzikos klausymo patirties sudėtinga, tad to nemėginsiu daryti). Žinoma, visoje muzikoje bosas itin svarbus, bet (kaip jau minėta) dažnai boso partijos paskirtis - tik akompanuoti aukštesnius balsus.. Čiurlionio muzikoje visi balsai daugmaž lygiaverčiai, bet bosas - pamatas. Šia prasme jis artimas baroko kompozitoriams, tokiems kaip Bachas.

Grįžtant prie jo muzikos vizualumo vertėtų iškart paminėti jo natų vizualinį aspektą. Pavyzdžiui, aptarkime vieną iš vadinamųjų „Jūros etiudų” (pavadinimas suteiktas Vytauto Landsbergio, ne kompozitoriaus) VL 311 (VL - Vytauto Landsbergio sudarytas Čiurlionio kūrinių katalogas, naujausias katalogas - Dariaus Kučinsko, tačiau jis nėra taip paplitęs kaip Landsbergio) - jau pirmame takte matome bangos judėjimą dešinės rankos partijoje (**1 pav.**), o kairės rankos partijoje matome gelmės motyvą (žemuose registruose esantys akordai). Čiurlioniui svarbi polifonija, todėl jam neužteko tik bangos motyvo, kuris ir yra šio kūrinio varomoji jėga. Jam reikia ir gelmės garsų, kurie skamba ir kaip varpas (labai dažnas Čiurlionio muzikos motyvas). Varpas tarsi pranašauja tragišką likimą. Trečiame takte atsiranda trečias balsas - tam tikra rauda, įniršio, nepasidavimo, bėgimo motyvas. Chromatiškai (pustoniais) besileidžiantis motyvas, kuris vis patetiškai pradeda kilti, bet kilimas vis sustabdomas. Visa tai sukuria audringą dramą ir ji jaučiama grojant, nes kai kur rankos atsiduria vos ne viena ant kitos (svarbu paminėti, jog šis kūrinys, kaip ir kai kurie kiti Čiurlionio kūriniai, nebūtinai kurtas fortepijonui). Kūrinys trinarės struktūros ir vidurinioji dalis yra šio toks nutolimas nuo audringų jūros bangų. Vertėtų paminėti, jog prieš pat šią viduriniąją dalį šios dalies boso partijoje yra tarsi apverstas *dies irae* (dieną rūščią) motyvas (**2 pav.**). Kūrinys baigiasi sugrįžimu prie pradinio griausmingos jūros vaizdavimo. Galima nagrinėti giliau, bet čia vis dėlto yra tik apžvalga. Taip pat būtų galima rankioti daugybę vizualios notacijos pavyzdžių ir juos nagrinėti, atrasti sąsajų su paveikslais ir t.t, bet susipažinti užteks vieno.

Pati jo muzika tam tikra prasme vizuali, lyg tapoma. Ši savybė atsiranda dėl Čiurlionio sinestezijos. Kitaip tariant, Čiurlionis klausydamasis muzikos iš tiesų mažų mažiausiai tam tikrus garsus siejo su tam tikromis spalvomis. Čia nagrinėti nieko nereikia, tik pasiklausyti.

Čiurlionio variacijose būdingas vieno motyvo kartojimas be jokių pakitimų (pvz., jo variacijos „Sefaa esec” (VL 258) ir „Besacas” (VL 265)). Varijuojama tekstūra, o tema išlieka. Toks komponavimo būdas Vakarų muzikos istorijoje dar nebuvo paplitęs, tad Čiurlionis buvo vienas pirmųjų. Ši vieno motyvo kartojimo be pakitimų idėja galbūt gimė iš ostinato boso idėjos. Bet apskritai Čiurlionis variacijų nerašė daug, kaip ir kitokių didesnės formos kūrinių.

Derėtų paminėti Čiurlionio savitą unikalų religingumą. Kaip būdinga simbolistams, jo Dievas yra energija, jos sankaupta ir pliūpsniai. Labai tinka Gedos eilėraščio „Sonata” idėja, kad Čiurlionis buvo „saularegis, vengiantis mėnulio”, nes jo kūryboje dominuoja pirmapradė energija, kuri išreiškiama per šviesos šaltinius (saulę, žvaigždes, žvakes). Muzikoje galima atrasti ir jo konservatyvesnių, tipiškesnių religinės muzikos pavyzdžių (pvz., „De profundis”), bet brandžiajame savo kūrybos laikotarpyje jis ieškojo naujų dermių, naujų sąskambių, kurie galėtų išreikšti iš tiesų kosmines idėjas. Dėl to jo muzikoje bosas tapo svarbus tarsi pamatas, kaip tvarkos garantas. Galima paminėti konkrečiai preliudą „Tėve mūsų” (VL 260), kuris itin gerai atspindi jo religinę mąstyseną. Šiame preliude harmonija skamba neaiškiai, išblukusiai. Viršutinio balso melodija yra gana paprasta, grįsta pasikartojimu ir nusileidimu pustoniais, lyg kokia rauda. Kartu leidžiasi ir kiti balsai (3 pav.). Ir visa tai tarsi vaizduoja tikrą pasaulį, kuris nėra racionaliai tvarkingas, kuriame nėra angeliškų melodijų ir kuriame dažnesnės raudos ir neaiškumas. Tačiau bosas neleidžia kitiems balsams visiškai „išsilydyti” į tiesiog garsą - jie išlieka tam tikra tvarka. Paskutinių taktų varpo motyvas ypatingas, bet jo nagrinėjimui reikėtų pasitelkti muzikinį žargoną, tačiau iš esmės Čiurlionis sąmoningai pasirenka natą, kuri neturėtų derėti ir „užbaigti” šio kūrinio. Taip pat galima paminėti ir energijos antplūdžius, kurie kaip žvaigždžių audros nutvieskia garsovaizdį ir vėl nutyla.

Paskutiniuoju užbaigtu kūriniu laikoma jo fuga b-moll (VL 345), tačiau atrastas ir jo tūkstančio taktų rankraštis planuotai simfoninei poemai „Dies irae”, rašytas prieš pat jo išvežimą į sanatoriją, kurioje jam neleista kurti. Fuga, žinoma, užbaigtas kūrinys, todėl meniškai žymiai vertingesnis ir aiškesnis. Galima jos temoje esančių natų skaičiuje įžvelgti ir aukso pjūvio santykį, bet tai greičiausiai atsitiko netyčia. Poema „Dies irae” rašyta šalia neturint instrumento, tad Čiurlionis daug cituoja. Šios poemos leitmotyvas lenkiška „Tėve mūsų” giesmė. Vėliau atsiranda jo fugos c-moll citavimas, kelios liaudies dainų melodijos (kurių išdailas Čiurlionis rašęs fortepijonui) ir jau minėtoji Čiurlionio „Tėve mūsų”, kuri tampa kontrastu lenkiškai giesmei, bei pavieniai kiti jo preliudai. Toks milžiniškas citavimo kiekis gali atsirasti ir dėl nuojautos, jog tai bus vienas iš paskutiniųjų kūrinių, tad bandoma „kabintis” už svarbiausių savo kūrinių. O galbūt tie preliudai jau nuo pat pradžių buvo kuriami kaip didesnio kūrinio fragmentai. Kūrinys įdomus, nors eskiziškos būklės. Šis kūrinys buvo užbaigtas kompozitoriaus Giedriaus Kuprevičiaus.

Panašus likimas ir jo poemos „Pasaulio sutvėrimas”. Aišku „Dies irae” turbūt būtų buvęs brandžiausias jo darbas, o „Pasaulio sutvėrimas” gal būtų buvęs didžiausias, bet iš esmės tai nelabai svarbu, nes Čiurlionio palikimas, nors ir nėra platus, nors dauguma kūrinių yra tik eskizai, bet akivaizdžiai parodo šio genijaus ambicijas ir neapsakomą kūrybinę vaizduotę.

Žinoma, kyla klausimų, kiek šių dviejų poemų „atkūrimas” autentiškas. Tam tikra prasme tai Čiurlionio pastišai, žinomų melodijų popuri ir kai kada akivaizdžiai fortepijonui rašytos partijos perdirbamos orkestrui ir nebūtinai skamba sklandžiai (ko iš Čiurlionio nesitikėtume). Iš kitos pusės yra ir naudos. Visgi reikia pripažinti, kad tai nebėra Čiurlionis. Dar būtų galima nagrinėti visus brandžius jo kūrinius, nagrinėti, kaip buvo užbaigti jo kūriniai, kokios leidybos problemos, bet čia tėra trumpa ir skurdoka jo muzikos apžvalga, kuri teapėrė kelis jo muzikos aspektus ir kūrinius. Pabaigoje visgi užsiminsiu apie operą „Jūratė ir Kastytis”, kurios muzikiniai pėdsakai mūsų laikų nepasiekė. Galima tik spėlioti, kaip ji galėjo skambėti remiantis kai kuriais netoli jūros parašytais preliudais. Šios operos istorija daug pasako apie Čiurlionį kaip kūrėją - vos jį apsėsdavo kokia mintis (ir dar tokia masyvi, kaip opera), jis nebegalėdavo užsiimti niekuo kitu. Laiškuose girdimos jo nuoskaudos, kad tiek daug prie pianino improvizuodavo, bet beveik nieko neužrašydavo. Ir galiausiai jis šias dideles idėjas apleisdavo, kaip atsitiko su „Pasaulio sutvėrimu” ir beveik atsitiko su „Jūra” (laimei, jis ją galiausiai pabaigė ir orkestravo, nors gyvai jos ir neišgirdo).

Galiausiai apibendrinamas noriu pasidalinti Sigito Gedos interviu išreikšta mintimi, kad Čiurlionis negyveno per trumpai, jis gyveno tiek, kiek gyveno, „pasakė” viską, ką norėjo ir turėjo pasakyti („Pati prigimtis iš jo išpumpavo per trumpą laiką visas tas esencijas, kurias jam buvo Dievas davęs. Jis pasakė savo ir numirė”). Iki šiolei minime Čiurlionio kosmines vizijas ir jas nagrinėjame, nors menininkas nugyveno palyginus neilgai, tad tai tik įrodo, jog Čiurlionis sugebėjo išnaudoti trumpą jam duotą laiką prasmingai ir įsiamžino mūsų istorijoje kaip vienas didžiausiųjų.

Sigitas Geda

Sonata

Čiurlionis buvo mažas sauladievis,
čia pamirštas iš kaž kurios planetos,
ir šitoj žemėj jam nebuvo vietos,
Čiurlionis visas buvo saulatėvis,

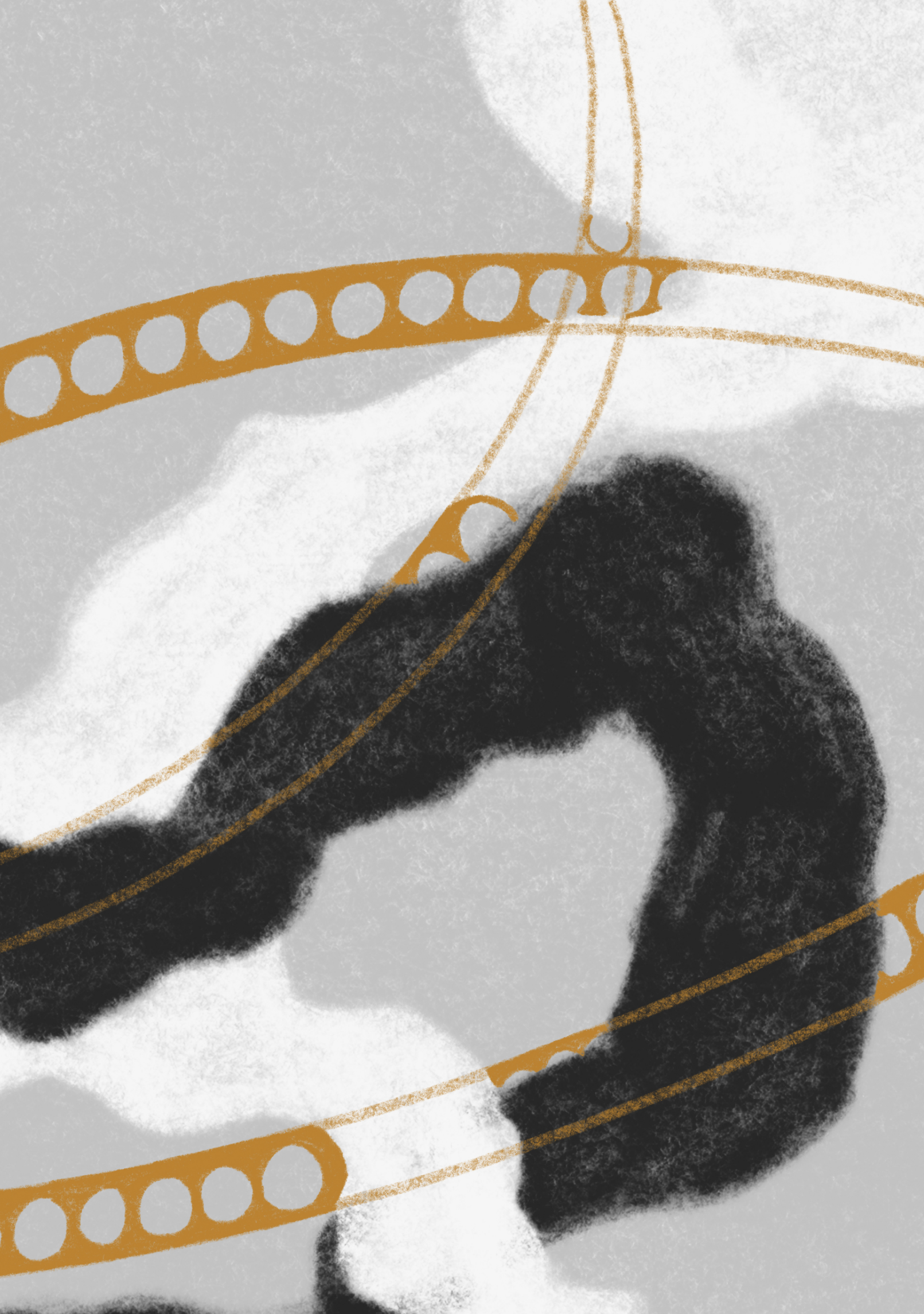
Čiurlionis kiaurai buvo saulasielis
ir saularegis, vengiantis mėnulio,
saulagirdėj po saulės medžiais sėdęs,
girdėjo giedant, grojant, užiant; gulant

saulėtai jūrai, – ir žvaigždes, ir žalčius...
kam akmenis iš saulės sniego kelti? –
nualpdavo net vėjui pučiant, jūros
jį įsiūbuodavo kaip skriejantį laiviūkštį,

Dvasia per saulę tiesė žmogui ranką,
simfonijos, kur dulkių bilijonai
palei dulkelę vieną atsiklaupę...
Ratu reik suktis aplink medį, kolei
visus įsuks baisus visatos kauksmas.*

1991.V

*Prieš medį Druskininkuose jis imdavo suktis ratu.

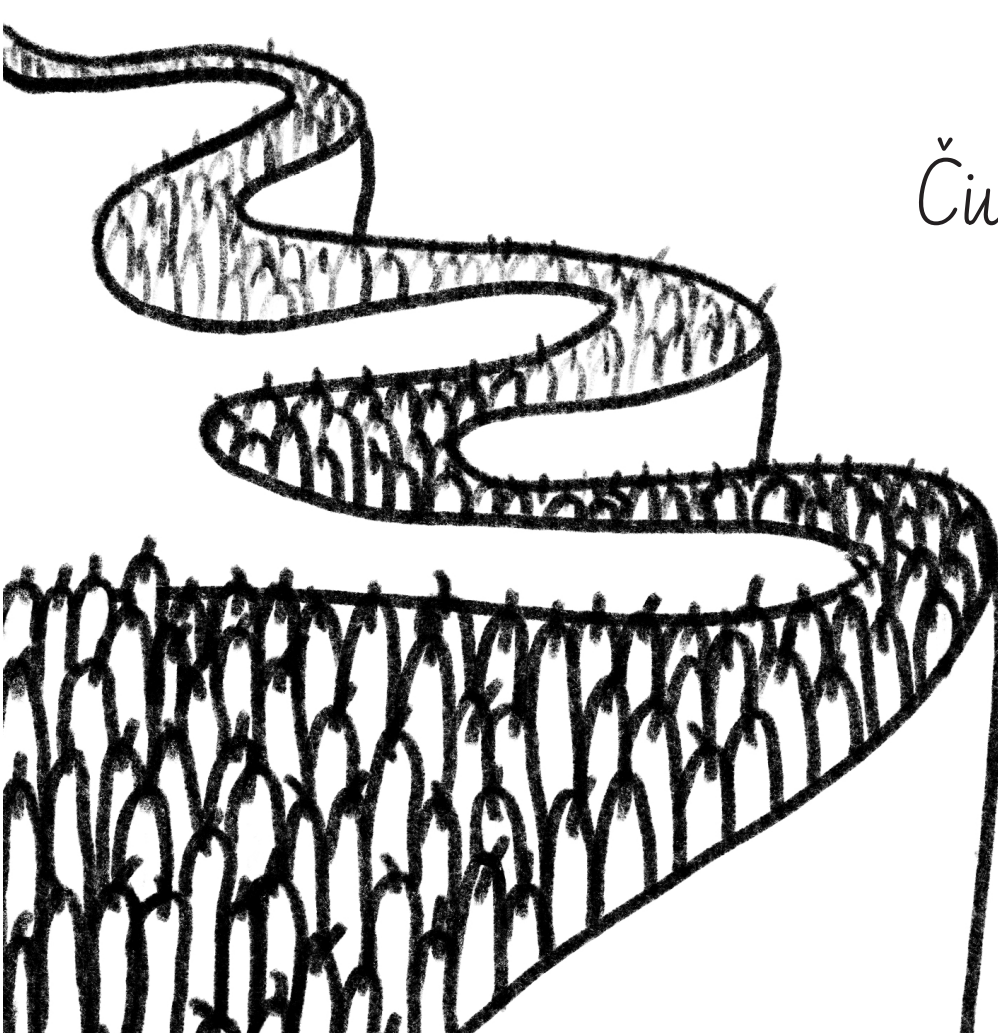
Mirties metamorfozė

35 metus. Tiek laiko žymiausias Lietuvos dailininkas tesugebėjo pasiskolinti iš mirties. Todėl gana keista, kad ši tema, šiaip jau paplitusi kitų to meto autorių kūryboje, liko beveik visiškai nepaliesta Čiurlionio: ją teatspindi 7 paveikslų ciklas „Laidotuvių simfonija“ ir dar keletas mažesnių, lietuviškas kapines vaizduojančių darbų. Tikriausiai tai – jo filosofijos bruožas. Kone kiekvienas Čiurlionio paveikslas dvelkia tam tikru mitiškumu, dvasinio pasaulio motyvais. Galbūt dėl to jis paprasčiausiai nejuto poreikio vaizduoti mirtį? Galbūt Čiurlionis, kaip filosofas, ją peraugo, ėmė laikyti ypatingo vaizdavimo neverta, natūralia žmogiškosios būties dalimi?

Būtent tokį įspūdį sukuria viena pirmųjų jo paveikslų serijų – 1903 metais nutapyta „Laidotuvių simfonija“. Tai vieninteliai tiesiogiai mirtį nagrinėjantys jo darbai, kurie, atrodo, lyg ir galėtų atsakyti į klausimą, kodėl Čiurlionis daugiau ta tema ir nebetapė. Visa serija atspindi itin pozityvų požiūrį į gyvenimo pabaigą, tikėjimą, kad tai – tik kelionės pradžia, natūralus žmogaus patiriamas virsmas. I paveiksle karstas nešamas pro vartus, suformuotus iš sparnuotų angelų, kurių vienintelė pareiga, bent jau pagal lietuvių tautosaką, yra užnešti žmogaus sielą į dangų. II paveiksle karstas panardinamas saulėtekio šviesoje: aiški dailininko nuoroda į prisikėlimą, naujo būties tarpsnio pradžią. III – V paveiksmai susitelkia į gyvųjų laidotuvių ceremonijos dalyvių veikimą, mirties vaidmenį jiems. Tačiau net ir šį žmonių santykį su kraupiu juos lydinčiu *memento mori*: karstu, tamsa ir giltine, Čiurlionis interpretuoja pozityviai. Tamsai užliejus procesiją patys laidotuvių dalyviai, žmonės, ima švytėti, kiekvieno iš jų rankose atsiranda šiltą šviesą skleidžianti žvakė.

Galų gale, VI paveikslas yra visos simfonijos kulminacija, čiurlioniškojo požiūrio į mirtį santrauka: procesijos priekyje esantis karstas panyra į kažkur, tolimo kelio gale, žibančią šviesą, o kiekvienas paskui jį sekantis siluetas apšviestas ta pačia šviesa žibančios žvakės. Galima sakyti, kad taip Čiurlionis apibendrina patį žemiškąjį gyvenimą. Juk, pagalvojus, jis visas susideda iš vienos ilgos laidotuvių procesijos, žmogausėjimo savo mirties link. Ir būtent šisėjimas įžiebiam žmonėms šviesą (žvakes), kuri ryškiausiai sužiba tik pasiekus galutinį jo tikslą – mirtį (šviesulį, į kurį panyra procesijos pradžioje nešamas karstas). Šis požiūris iš esmės nėra unikalus: jis būdingas daugeliui ankstyvųjų religijų, taip pat ir lietuviškai indoeuropiečių tradicijai, jį galima įžvelgti ir krikščionybėje. Kaip sakė Platonas ir pakartojo vienas žymiausių XX a. psichiatrų C. G. Jungas, filosofavimas (gyvenimas) tėra pasiruošimas mirčiai. Čiurlionis tik suteikia šiai minčiai naują pavidalą: pavaizduoja ją per visos „Laidotuvių simfonijos“ simboliką ir, atrodo, taip užbaigia savo apmąstymus šia tema, paveiksluose daugiau jos tiesiogiai nevaizduoja.

Čiurlionio tapyboje

Tačiau yra keletas darbų, kuriuose nuolatos dailininko nagrinėjamas dvasinis pasaulis vėl priartėja prie mirties koncepcijos. Tai – 1909-aisiais nutapyti paveikslai „Lietuviškos kapinės“ ir „Kapinių motyvas“. Būtų ne iki galo teisinga sakyti, kad juose Čiurlionis siekė pavaizduoti savo paties mintis apie mirtį, tai labiau jo troškimas įamžinti savo krašto, lietuviškosios kultūros santykį su anuo pasauliu. Abu paveikslai iš esmės panašūs: tai pušys, apsuptos liaudiškų koplytstulpių ir saulės motyvais puoštų medinių kryžių.

Ši augančio miško ir pūvančių kryžių kombinacija – gražus gyvenimo cikliškumo, mirties ir atgimimo pasikartojimo simbolis. Lietuviai niekada neatstatydavo ant kapų supuvusių medinių kryžių, jų sunykimą pripažindami kaip neišvengiamybę, niekuo nesiskiriančią ir nuo žmogaus mirties. Čiurlionio pasirinkimas nutapyti būtent tokį, jau griūvantį, kryžių paveikslo centre rodo dailininko norą išryškinti šią mintį, priminti žiūrovui, kad su mirtimi kovoti yra kvaila, o susitaikymas su ja, kaip ir su medinio kryžiaus sugriuvimu, yra savotiškai gražus, leidžiantis gyvenimui atsinaujinti, naujiems medžiams užželti.

Tokį pat vaidmenį čia greičiausiai užima ir už kapų išnyrantis saulėtekis, motyvas, pasikartojantis iš „Laidotuvių simfonijos“, kur jis II paveiksle apgobė karstą. Dailininkas vėl pasitelkia jį, pavaizduodamas naujos pradžios, atgimimo mirties akivaizdoje viltį. Reikia pastebėti, kad lūžtantį kryžių irgi supa saulės spindulių puošmena: tai nelyg nuoroda į tikėjimą, kad, nors viena ciklo dalis ir atrodo suardyta, saulė ant kryžiaus sulūžusi, tačiau iš esmės tai nieko nereiškia, nes pagrindiniai gyvenimo ir mirties, saulėtekio ir saulėlydžio ciklai galų gale kartojasi...

Galima teigti, kad šie, o ir paveiksle „Lietuviškos kapinės“ pavaizduoti kapai yra tam tikras Čiurlionio bandymas per tautinius motyvus reinterpretuoti perėjimo iš gyvenimo į mirtį procesą. Abiejuose paveiksluose paprastai su pabaiga, išnykimu siejamos kapinės yra apsuptos dangaus kūnų (čia - saulės, kitame paveiksle – žvaigždžių), jų kosminės šviesos. Šitaip tapytojas pabrėžia, kad mirtis, griūvančios kapinės, iš esmės eina išvien su amžinybe, nemariuoju dangaus kūnų švytėjimu...

Tokia yra galutinė, po „Laidotuvių simfonijos“ Čiurlionio jau tik pakartojama mirties interpretacija. Ji jam reiškia natūralų procesą, žmogaus kelionę, kuri ne tik daro gyvenimą gražesnę ir prasmingesnę, bet ir veda į paslaptinę, tačiau šviesa ir viltimi spinduliuojantį pasaulį.

būrėjos Samanos Levaniienės horoskopai

Įkvėpimo semtasi iš M. K. Čiurliono dvylikos paveikslų ciklo „Zodiakas“ (1906-1907 m.).

Vandenis (01-21 – 02-19)

Kaip akmeniu paverstas karalius Jūs amžinai mąstote. Tik iš to negyvo akmens gilumos sunkiasi nesuvaržoma kūrybos srovėlė. Nebandykite jos sustabdyti – gal pagaliau, leidus laisvai tekėti, ji pragaus akmenį ir išsilies svajonių kriokliu. Nepamirškite paskambinti savo trečios eilės pusbroliui Haš Du O.

Žuvis (02-20 – 03-20)

Visi žino, kad žuvis gyvena giliai po vandeniu. Plaukioja, miega. Bet Jūs galite daugiau. Visi vandens paukščiai kadaise buvo žvynuoti, o žvynuotas vandens paukštis juk paprasčiausia skraidanti žuvis. Jūs tapsite pačiu geriausiu vandens paukščiu – tokiu, kuris gali kvėpuoti po vandeniu, kurio nevaržo blanki horizonto linija skirianti vandenį ir dangų. Šokinėkite, taip išmoksite skraidyti.

Avinas (03-21 – 04-20)

Žiūrėkite, tai žuvis skraiduolės! Jūs pasiekėte aukščiausiais pasaulio gelmes. Argi tai ne nuostabu? Kelias pirmyn šviesus. Negyvenkite baimės šešėliuose. Siekite tik to, kas aukščiau už jus pačius. Nepamirškite, kad matyti reikia ne tik tai, ką palikote kalno papėdėje, bet ir tai, ką pasiekėte, tas žuveles, kurios jūsų galimybių slėnyje ganosi. Tik cipt už uodegos ir lydeka jūsų. Teliks tik panorėti...

Jautis (04-21 – 05-21)

Įsivaizduokite, kad esate staltiesė. Gal ir neatrodo, kad staltiesės labai svarbios, kad jos yra privaloma kiekvienų namų dalis, tačiau pagalvokite, kaip vargšas medinis stalas jaustųsi be staltiesės. Jos tyliai nuspalvina kambarį įvairiomis staltiesingomis spalvomis, paslepia stalo nelygumus, raštais tarsi sugeria visus trupinius. O juk ir pievos yra pasaulio staltiesės, vasarą pražystančios gėlėmis, žiemą apsiklojančios puriausiu sniegu. Gyvenimas yra gražus, šieno kupetos džiūsta saulėje, o Jūsų namuose nebebus voratinklų.

Dvyniai (05-22 – 06-21)

Tai nėra taip sunku, kaip atrodo. Kartais praraja tėra Jūsų vaizduotės vaisius, tas pats tarpeklis, kurį Jūs trintuko viduryje žirkklėmis iškrapštėte. Jį įveikti galima taip paprastai – susikurkite sparnus. O praktiškai žmonės renkasi tiltą. Reikia tik pradėti, o ir nukritus pasirodys nauja šviesa. Gal susitrenksite galvą taip smarkiai, kad pradėsite matyti žvaigždes.

Vėžys (06-22 – 07-22)

Plyta nuo bokšto toli nerieda, o tame bokšte gyvena ne vien pabaisos ir pagrobtos princesės – jame galima rasti pačios įdomiausios grybienos. Jūsų diena šiandien bus magiška, kaip ir kai kurie grybai, bandelės kvėpės skaniau, ir nereiks tarp akmenų lobio ieškoti. Saugokite savo pilis nuo nedorėlių, o kai ateis draugas, pavaišinkite jį krabų lazdelėmis.

Liūtas (07-23 – 08-23)

Kaip oazė dykumoje Jūs esate laimės trupinėlis šiame nesuvokiamame pasaulyje. Jūs traukiate tuos rūke paklydusius ežiukus beveik taip pat kaip ruduo sliekus. Dalinkitės ta dovana su kitais. Praskaidrinkite ne vien savo, bet ir jų dienas, nes teikdami ir kitiems džiaugsmą atrasite savo prasmę, savo sparnus.

Mergelė (08-24 – 09-23)

Kaip rami vasaros popietės saulė Jūs spinduliuojate šilumą visur, kur tik pažvelgiate. Nepasiduokite šaltiems rudens vėjams. Gyvenkite šia diena. Nes šiandien yra šiandien. Vakar buvo vakar. Rytoj bus rytoj. Poryt bus poryt. Kitąmet bus kiti metai. Po dešimt metų bus kitas dešimtmetis. Po tūkstančio metų bus kitas tūkstantmetis. O šią minutę jau pakeitė kita.

Skorpionas (10-24 – 11-22)

Gyvenimas kažkieno kito kiaute neša vien liūdesį. Nors ir atrodote kaip paprasta gyvatė, Jūs žinote, kad esate gluodenas - driežas be kojų. Jūs ne gyvatė, Jūs turite akių vokus, tai kam tada tos kitiems lemtų laimės trupinėlių paieškos? Įveikite varžantį pritapimo troškimą, bent kartą pameskite uodegą ir susirasite savo kelrodę žvaigždę, kuriai galėsite mirksėti kiek panorėję.

Šaulys (11-23 – 12-22)

Jūsų strėlės kaip krintančios žvaigždės skrieja dangumi. Pildydamos norus, pamažu blėsdamos ryto šviesoje. Visas pamėkles Jūs atbaidysite, piktąsias dvasias nugalėsite ir demonų išvengsite. Tačiau net ir geriausi medžiotojai klysta. Sekdami akimis laimės paukščius nepamirškite ir sau po kojomis pažvelgti, kad už kokios klastingos šaknies neužkliūtumėte.

Ožiaragis (12-23 – 01-20)

Lyg šmėkla žvelgiate į artėjančią naktį, nenorėdami prarasti šiltų vakaro saulės spindulių, toumoje pranašaujančių naują dieną. Vakar matėte vaiduoklį. Bandėte suprasti, kuo jis skiriasi nuo dvasios. Bet praeitis tik atspindžiai, išnyksiantys laiko vandeniui nutekėjus. Šį kartą su vaiduokliu pakalbėkite, gal jis mano, kad ir Jūs netikras...

Čiurlioniška poezija (Rudens sonata)

Bene visi atpažintume paveikslą, nutapytą Čiurlionio, – užslėpti simboliai, išplaukusios, pastelinės spalvos, pusiau abstraktūs vaizdiniai sufleruotų menininko stilių. Su muzikos kūriniais tikriausiai būtų sunkiau – nors romantiškos melodijos galbūt primintų kai kuriuos Čiurlionio tapybos darbus, jų veikiausiai esame girdėję mažiau, nei matę paveikslų. O ar atpažintume bent vieną literatūrinį jo darbą?

Deja, Čiurlionis rašė lenkiškai (lietuviškai dar pakankamai nemokėjo) ir savo kūrybos nespausdino. Jo literatūrinis palikimas problematiškas – nemažai kūrinių turi netobulus vertimus į lietuvių kalbą, o originalai – dingę. Visgi išlikusių darbų pakanka, kad teigtume, jog Čiurlionio beletristika užima savitą kertelę jo meninėje kūryboje ir kad „trečiasis Čiurlionis“ neabejotinai egzistuoja. Gausu jo vaizdingai rašytų laiškų, dienoraščio užrašų, tačiau šįkart pažvelkime į rečiau aptinkamą poeziją. Štai vienas iš vėliausių Čiurlionio literatūros veikalų, laisvų eilių poema apie rudenį:

Sonata

(Allegro)

Ruduo. Apleistas sodas¹.
Pusnuogiai medžiai ošia ir užberia lapais takus²,
O dangus pilkas pilkas ir toks liūdnas,
Kaip vien siela tegali liūdėti.
Per lysves ir vejas³ eina žmogus,
Maišeliu ant pečių ir grėbliu rankoje nešinas.
Eina per lysves, ten neseniai buvo gėlių,
O dabar jau vis tiek.
Ruduo. Liūdi siela,
Ir dangus toks pilkas. Nebėra kelio!
Jį užbėrė gelsvi klevų lapai.

Medžiai stovi pusnuogiai apleistame sode ir ošia.

„Sonatos“ šaltiniai – du tekstai, Sofijos Čiurlionienės išversti iš lenkų kalbos. Čia ir toliau nurodomi Vytauto Landsbergio išskirti vieno (I) ar kito (II) šaltinio alternatyvūs žodžiai ar eilutės.

¹Nuplikęs sodas (I). Apleistas parkas (II).

²Barsto lapais takelius (II).

³Per lysvas (klombas) ir žolinynus (II).

(Andante)

Ruduo. Vėl dulkia lietus⁴, palengva krinta lapai,
Sukasi svaigdami⁵ ir krinta ant žolės,
Ant krūmų, ant takelių. Vis tiek.
Vienas numiręs lapas
Palietė sklęsdamas mano veidą⁶,
Rankas, o paskui nukrito čia pat
Man po kojų, tad peržengiau atsargiai,
Kad nesumindžiočiau.
Klajodamas sode, mindžiojau kitus lapus
Ir jutau juos po savo kojom.
Tiek daug jų, tiek daug – negali išsisaugoti.
O šlama taip keistai sausa, sustirę,
Tarytum sakytų: nesivaržyk, mums vis tiek.
Vidury sodo stovi tuščias namas.
Neseniai čia gyveno žmonės,
Ir vaikai žiūrėjo pro langus ir juokėsi.
Liūdna, kad tie langai lentomis užkalti,
Bet namas jau⁷ tuščias.

⁴Vėl sejoja lietus (I). Vėl lietus slakštena (II).

⁵Apsisuka kaitulio (II).

⁶Klisdamas palietė (I). Užbraukė man per veidą (II).

⁷Bet dabar namas (I).

(Scherzo)

Ruduo. Lietus liovėsi lijęs,
Ir saulė praskleidė liūdną debesų
uždangą ir pažvelgė.
Kokia graži!
Nušvito apleistas sodas,
Pusnuogiai medžiai liovėsi ošę,
Bet lapai vis krinta ant žolės, ant krūmų, takelių,
Jiems vis tiek.

(Finale)

Ruduo. Siela liūdi. Tai nieko, kad saulė pažvelgė –
Dar liūdniau.
Aš atsisėdau ant suolo prie tuščių namų
Ir žiūrėjau į langus, užkaltus lentomis.
Ir rodė man, kad tasai sodas begalinis.
Jis tęsiasi per visą žemę ir apleistas.
Kur ne kur stovi paskiri tušti namai,
Jų langai užkalti lentomis,
O takeliai, keliai visai užberti suvytusiu lapų.
Ruduo apgaubė⁸ visą žemę,
O žemė tai liūdnas apleistas sodas.
Pusnuogiai medžiai ošia ir verkia suvytusiais lapais,
Ir jų vis daugiau ir daugiau, jie užberia visus kelius ant
žemės,
Visus takelius, visa visa.
Visoje žemėje ruduo ir liūdesys,
O per lysves eina žmogus⁹,
Maišėliu ant pečių ir grėbliu rankoje nešinas,
Ir veltui beldžias, dar toliau, toliau,

Ir
visur veltui.
Namai tušti, ir langai užkalti lentomis.
Tai nieko, kad seniau čia gyveno žmonės,
Ir vaikai žiūrėjo¹⁰ pro langus ir juokėsi.
Dabar langai užkalti, nes namuose tuščia, ruduo¹¹.
Taip, ruduo. Ir sodas apleistas. Ir medžiai ošia ir verkia.
Ir dangus pilkas pilkas ir toks liūdnas,
Kaip vien siela tegali liūdėti¹².
Ruduo.

⁸Ruduo apsiautė (I).

⁹Per lysvas (klombas) ir žolinynus (II).

¹⁰Žiūrėjo vaikeliai (II).

¹¹Nes Ruduo! Taip, ruduo! Ir parkas apleistas (II).

¹²Kaip tik vėlėje gali liūdna būti (II).

(Vertimas S. Čiurlionienės, redagavimai V. Landsbergio)

Nors tai ne originalas, galėjęs žavėti sąskambiais, ritmu, fonika, suteikiančia dar daugiau muzikalumo, turimas vertimas vis dėlto supažindina su Čiurlionio estetiką, simboliką, vaizdų plėtotę. Šio kūrinio melancholišką nuotaiką meno bei kultūros istorikas Vytautas Landsbergis aiškina kaip Čiurlionio autobiografinį bruožą: 1907 m.

bruožą: 1907 m. rudens pradžioje kūrėjas turėjo slapstytis nuo rusų policijos Druskininkuose (Čiurlionis aktyviai dalyvavo visuomeninėje veikloje Vilniuje, savo broliui yra rašęs: „Aš pasiryžęs visus savo buvusius ir būsimus darbus skirti Lietuvai“), vienas iš artimiausių draugų už įtariamą anticarinę veiklą jau buvo suimtas, be to, teko išgyventi jausmų savo mokinei krizę – visoje sonatoje aidi liūdesys.

Itin įdomi poemos forma: skirstymas klasikinės ciklinės sonatos dalimis (kurios atsispindi ir sonatiniuose Čiurlionio paveiksluose). Pirmoji sonatos dalis – allegro – įprastai paremta dviejų temų kontrastu (pagrindinės ir šalutinės tonacijos). Poemoje tai galėtų būti rudens sodas ir keliaujantis praėivis. Visas poemos allegro yra sukurtas kaip trijų dalių muzikinė forma: iš pradžių pristatomas tapybiškas rudens peizažas, tuomet pasirodo žmogus, ir nuo sielos, neberandančios kelio, grįžtama į peizažą, t.y. vaizduojami pradiniai motyvai, vidurinės dalies kontrastas ir pradinių motyvų repriza, tik veidrodžiškai apkeista tvarka (sodas ir dangus, einantis žmogus, dangus ir sodas).

Antroji dalis tradiciškai būna lėtesnė, joje vyksta allegro dalies temų ir jų elementų sąveika, būdingas teminio plėtojimo intensyvėjimas. Ir išties: Čiurlionis vartoja žodžius „palengva“, „atsargiai“, lapus apibūdina kaip svaigiai besisukančius (lėtai krintančius). Klajojantis žmogus (jau dabar ne trečiuoju, o pirmuoju asmeniu) sąveikauja su rudeniškais lapais – veidą palietė sklęsdamas lapas, vėliau sausi lapai šlama po kojomis; plėtojamas peizažas – lyja lietus, pastebimas apleistas namas.

Scherzo kaip muzikinė forma pasižymi šokio, žaidimo pobūdžiu. Poemoje tai jaučiama kiek mažiau, nors atsiranda nuotaikos pokytis, matyti spontaniška lyrinio subjekto reakcija į pasirodžiusią saulę: „Kokia graži!“ Akimirką tyro lyg stebuklinga tylą ir šviesą, tačiau lapai vis dar krinta ir kartoja „vis tiek“ – melancholiškai lemtingą leitmotyvą.

Paskutinioji dalis poemoje itin panaši į Čiurlionio tapybinių sonatų ciklą finale. Temos vaizdas, pojūtis yra išdidinami iki kosminio mastelio: „Ir rodės man, kad tasai sodas begalinis./ Jis tęsiasi per visą žemę ir apleistas“ (panašiai vaizdas „sukosminamas“ Saulės bei Žvaigždžių sonatų paveiksluose). Rudens sodas pavirsta visu pasauliu, liūdesys tampa begalinis, tęsiasi lyrinio subjekto begalinės klajonės tolyn, bergždžias beldi-

mas

į bedvasius pastatus. „Sonatos“ žmogus išgyvena neįveikiamas problemas – eina tolyn vienišas, tarsi kažko ieško, tačiau aplink vien žmonių apleisti namai, neberanda kelio, nes šis paslėptas vis daugiau krintančių rudeninių lapų, nešasi grėblį, bet nepajėgia sugrėbti, sutvarkyti viso sodo – jis begalinis, o ruduo jau apgaubė visą žemę, viskas apleista. Vėl keičiasi pasakojimo perspektyva – iš pirmojo asmens į trečiąjį, tarsi lyrinis subjektas tampa stebėtoju, mato save, iš šalies žingsniuojantį į nebūtį. Žmogaus kelionė, kaip vienas iš allegro dalies motyvų, finale išskleidžiama į begalybę ir galiausiai grįžta poemą įrėminantis rudens peizažas – viso sonatinio ciklo koda.

Kaip teigė V. Landsbergis, visuotinės literatūros istorijos atžvilgiu rudens „Sonata“ yra unikalus kūrinys. XIX – XX a. literatūrai buvo būdinga poezijos suartėjimo su muzika tendencija, ją puoselėjo prancūzų ir rusų simbolistai (pvz., Romain Rolland, Paul Valéry, Andrei Bely), tačiau toks muzikinis formavimas dar niekur nebuvo taip tvirtai pasireiškęs kaip Čiurlionio „Sonatoje“. Čiurlionis tikriausiai buvo ir tebėra vienas iš mažumos kūrėjų, pasiekusių tokią stebuklingą tapybos, muzikos ir literatūros sintezę.

P.S. „Trečiąjį Čiurlionį“, t.y. jo literatūrinę kūrybą, išsamiai bei taikliai aptarė Vytautas Landsbergis knygoje „Žodžio kūryba“.

Gaudimantė Ušinskaitė, XXXIII karta

Redaktoriai:

Simas Lenkšas
Urtė Antanavičiūtė
Elzė Karanauskaitė
Benedikta Nakvosaitė

Maketuotojos:

Elzė Karanauskaitė
Urtė Antanavičiūtė

Ilustratorės:

Urtė Antanavičiūtė
Gabrielė Gaižiūnaitė

Dėkojame:

Sauliui Jurkevičiui
Jolitai Milaknienei
Aidai Balčiūnienei
Vidmantui Nakvosui

2025 m. spalio

